

la bilinen yedi kasidesinin şerhidir. Bunlardan Sehâvî'ye ait kasidelerle ilgili bölüm, müellifin ilk telifi olduğunu söylediği (ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn, s. 39) eseri olmalıdır. el-Maḳâşidü's-seniyye'nin bir nüshası Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (Şî'rü't-Teymûr, nr. 412, 199 varak), Şerhu'l-Ḳaşâ'idî'n-nebeviyye'nin bir nüshası da Şerhu Seb'î ḳaşâ'idî's-Seḥâvî fî medḥi'n-nebî adıyla Paris Bibliotèque Nationale'de (nr. 3142) bulunmaktadır (Ebû Şâme'nin diğer eserleri için bk. Brockelmann, GAL, I, 386-387; Suppl., I, 550-551; Ebû Şâme, el-Bâ'îş 'alâ inkârî'l-bida' ve'l-havâdis, nâşirin girişi, s. 16-25; a.mlf., el-Mürşidü'l-vecîz, nâşirin girişi, s. 29-33; Selâhaddin el-Müneccid, s. 100-103).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Şâme, Kitâbü'r-Ravzateyn (nşr. M. Hilmi Muhammed), nâşirin girişi, I, 3-57, ayrıca bk. I, 2; a.mlf., ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn, s. 37-45, 90, 91, 121, 137, 139, 142-145, 149, 151, 152, 160, 161, 163, 164, 167, 170, 172, 173, 174, 176, 177, 179, 186, 189, 195, 199, 204, 207, 209, 216, 222-226, 230, 231, 240; a.mlf., İbrâzû'l-me'ânî min Hurzî'l-emânî fî'l-ḳur'â-tî's-seb' (nşr. İbrâhim Atve İvaz), Kahire 1402/1981, s. 8; a.mlf., el-Bâ'îş 'alâ inkârî'l-bida' ve'l-havâdis (nşr. Meşhûr Hasan Selmân), Riyad 1410/1990, nâşirin girişi, s. 7-26; a.mlf., el-Mürşidü'l-vecîz (nşr. Tayyar Altıkulaç), nâşirin girişi, s. 15-33; a.e. (nşr. Velîd Müsâid et-Tabatabâî), Küveyt 1414/1993, nâşirin girişi, s. 19-92; a.mlf., el-Muḥaḳḳaḳ min 'ilmi'l-uşûl fîmâ yete'alleḳu bi ef'âli'r-Resûl (nşr. Ahmed el-Küveytî), Amman 1409/1989, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin b. Abdüllatîf'in girişi, s. 11-28; Birzâlî, Meşveḥatü'ḳâdî'l-ḳudât İbn Cemâ'a (nşr. Muvaffak b. Abdüllah), Beyrut 1408/1988, I, 300-305; Zehebî, Ma'rifetü'l-ḳur'â, II, 673-674; a.mlf., Tezkiretül'l-ḥuffâz, IV, 1460-1461; Kütübî, Fevâtü'l-Vefeyât, II, 269-271; Sübkî, Ṭabaḳât, VIII, 165-168; İsnevî, Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye, II, 118-119; Yünînî, Zeylû Mir'âti'z-zamân, Haydarâbâd 1375/1955, II, 367; İbnü'l-Cezerî, Ḡāyetü'n-nihāye, I, 365-366; Abdülkâdir b. Muhammed en-Nuaymî, ed-Dâris fî târîḥi'l-medâris (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 23-24; Brockelmann, GAL, I, 386-387; Suppl., I, 550-551; a.mlf., "Ebû Şâme", İA, IV, 51; Sâlim Abdürrezzâk, Fihrisü'ḥaḳḳatü Meḳtebeti'l-'âmme fî'l-Muşul, Bağdad 1978, s. 201; Selâhaddin el-Müneccid, Mu'cemü'l-mü'erriḥne'd-Dimaşkıyyîn, Beyrut 1398/1978, s. 100-103; Salâh M. el-Hiyemî, Fihrisü'ḥaḳḳatü Dâri'l-Kütübî'z-Zâhiriyye: 'ulûmü'l-ḳur'ânî'l-Kerîm, Dimaşk 1403-1404/1983-84, I, 288-290; II, 244-246; el-Fihrisü's-Şâmil: resmü'l-meşâḥif (nşr. el-Mecmû'u'l-melikî li-buhûsî'l-hadâretî'l-İslâmiyye), Amman 1406/1986, s. 38; a.e.: maḥtûṭâtü't-tecvîd, I, 102; a.e.: maḥtûṭâtü'l-ḳur'ânî, I, 222-233; a.e.: maḥtûṭâtü't-tefsîr, III, 720; a.e.: maḥtûṭâtü't-tefsîr ve 'ulûmüh, I, 257; Louis Pouzet, "Abû Sâma (599-665/1203-1268) et la société damascaine de son temps", BEO, XXXVII-XXXVIII (1988), s. 115-126; Hilmy Ahmad, "Abû Shâma", EI² (İng.), I, 150.

TAYYAR ALTIKULAÇ

EBÜ ŞEKÛR-i BELHÎ

(أبو شكور بلخی)

(IV./X. yüzyıl)

Sâmânîler devrinde yaşayan
İranlı şair.

Künyesi dışında adı ve hayatı hakkında bilgi yoktur. Kendisinden söz eden tezkirelerden, Ebû Abdullah Ca'fer b. Muhammed er-Rûdekî'nin (ö. 329/940-41) son, Firdevsî'nin (ö. 411/1020 [?]) ilk dönemlerinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Âferînnâme adlı eserini otuz üç yaşında iken kaleme almaya başladığına göre 300'de (912-13) doğduğu söylenebilir. Nisbesinden Belhî olduğu anlaşılan Ebû Şekûr bu şehirden ayrılıp devrin önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri olan Buhara'ya gitti. Orada kendisini himaye eden Sâmânî hükümdarlarına yazdığı kasidelerden aldığı câizelerle hayatını sürdürdü. 333'te (944-45) yazmaya başlayıp 336'da (947-48) tamamladığı, Şôhnâme'nin üçte ikisi hacminde olduğu rivayet edilen Âferînnâme adlı eserini Sâmânî hükümdarlarından Ebû Muhammed Nûh b. Nasr'a (943-954) sundu. Ebû Şekûr'un hangi tarihte vefat ettiği bilinmemektedir.

Ebû Şekûr-i Belhî'den günümüze sözlüklerde, antoloji ve diğer bazı eserlerde rastlanan altmış kadar lirik şiirle muhtemelen Âferînnâme'ye ait 140 beyit gelmiştir. Bunlara, Ali b. Hafs-i İsfahânî (XIII. yüzyıl) tarafından Tuḥfetü'l-mülûk adlı eserde müellifi belirtilmeden zikredilen yaklaşık 175 beyti de ilâve etmek gerekir. Aruzun müteḳarib bahrindeki Âferînnâme'nin bugüne kadar gelen parçaları içinde ahlâkî düşüncelerini açıklayan fıkralar, beyitlerle ifade edilen özdeyişler, hikmetli sözler yer alır. Bu bakımdan Ebû Şekûr-i Belhî, İran edebiyatında İslâm öncesi hikmet ve özdeyiş edebiyatının temsilcilerinden sayılır. Mînu'cihrî-yi Damgânî onu Rûdekî ve Şehîd-i Belhî gibi üstatlar arasında zikreder. Günümüze kadar gelen beyitlerinden Ebû Şekûr'un hazec ve hafif vezninde iki mesnevi daha yazdığı anlaşılmaktadır. G. Lazard, eserlerinden bugüne ulaşan parçaları Fransızca çevirileriyle birlikte Les Premiers poètes persans adlı kitabında vermiştir (Tahran-Paris 1964, I, 94-113; II, 78-127; ayrıca bk. Dihhudâ, II, 540-546).

BİBLİYOGRAFYA :

Avfî, Lûbâb, II, 21; Hidāyet, Mecma'u'l-fuṣṣahâ, I, 138; Nefîsî, Târîḥ-i Naẓm u Nesr, I, 21; Safâ, Edebiyyât, I, 403-408; M. Debîr-i Siyâkî, Pişâhengân-i Şî'r-i Fârsî, Tahran 1351, bk. Fihrist; Ferheng-i Fârsî, V, 94; Rypka, HIL, s. 144; A. J. Arberry, Classical Persian Literature, London 1967, s. 36, 195; G. Morrison — J. Baldick, History of Persian Literature, Leiden-Köln 1981, s. 19; Dihhudâ, Luḡatnâme, II, 540-546; G. Lazard, "Abû Şakûr Balkhî", EI² Suppl. (İng.), s. 35; a.mlf., "Abû Şakûr Balkî", EIr., I, 382; J. Matini, "Âfarin-nâme", a.e., I, 480-481.

RIZA KURTULUŞ

EBÜ ŞÜCÂ' el-İSFAHÂNÎ

(أبو شجاع الإصفهانی)

Ahmed b. Hüseyin (Hasen)

b. Ahmed el-Abbâdânî

(ö. 500/1107'den sonra)

Şâfiî fakihî.

Aslen İsfahanlı olup 434 (1042-43) yılında Basra'da doğdu. Tahsil hayatıyla ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Basra'da kırk yılı aşkın bir süre Şâfiî fıkıhı okuttu. Bazı kaynaklarda kendisine atfedilen "el-Kâdî" unvanına bakılırsa bir süre kadılık yaptığı anlaşılmaktadır. Bir rivayete göre 500 (1107) yılında hayatta olan Ebû Şücâ'ın ne zaman vefat ettiği kesin olarak bilinmemektedir. Bazı yeni kaynaklarda 533-593 (1139-1197) yılları arasında yaşadığı (Serkîs, I, 318) veya 593'te (1197) öldüğü (Brockelmann, GAL Suppl., I, 676; Kehhâle, I, 199) kaydedilmekteyse de bu bilgiler, Ebû Şücâ'ın kendi ifadesine dayanarak Sübkî tarafından doğum tarihi olarak verilen (Ṭabaḳât, VI, 15) 434 (1042-43) yılı ile uyuşmamaktadır.

Eserleri. 1. el-Muḥtaşar*. et-Taḳrîb fî'l-fıkh, Ḡāyetü'l-iḥtîşâr veya el-Ḡāye fî'l-iḥtîşâr adlarıyla da bilinen eser Şâfiî fıkıhını özetleyen küçük bir risâledir. Şâfiî fıkıh literatürünün müteber temel kaynaklarından biri olan esere pek çok şerh ve hâşiye yazılmıştır. Takıyyüddin İbn Dakîku'l-İd, Takıyyüddin el-Hisnî, İbn Kâsım el-Gazzî, Hatîb eş-Şirbînî, İbn Kâsım el-Abbâdî gibi meşhur âlimlerin şerhleriyle İbn Kâsım el-Gazzî'nin şerhine Bâcûrî'nin, Hatîb eş-Şirbînî'nin şerhine de Buceyrimî'nin yazdığı hâşiyeler en önemlileridir. Ayrıca gerek metni gerekse bazı şerh ve hâşiyeleri çeşitli Batı dillerine de tercüme edilen eser defalarca basılmıştır (bk. Brockelmann, GAL, I, 492-493; Suppl., I, 676-677). 2. Şerhu'l-İḳnâ'. Mâveridî'ye ait muhtasar bir fıkıh eseri olan el-İḳnâ'ın şerhidir. Mev-

EBÜ ŞÜCÂ' el-İŞFAHÂNÎ

cut kaynaklarda her ikisinin de günümüze gelip gelmediğine dair bilgiye rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, IV, 74; Sübkî, *Tabakât*, VI, 15; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'îyye*, II, 25; *Keşfü'z-zunûn*, I, 140; II, 1625; Serkîs, *Mu'cem*, I, 318; Th. W. Juynboll, *Handeling*, Leiden 1930, s. 374-375; Brockelmann, *GAL*, I, 492-493; *Suppl.*, I, 676-677; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifin*, I, 199; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1955 et 1956", *MIDEO*, III (1956), s. 275; "Ebû Şucâ", *IA*, IV, 52; J. Schacht, "Abû Shudjâ", *El*² (İng.), I, 150-151; H. Halm, "Abû Şojâ 'Esfahânî", *Elr.*, I, 385.

MUHSİN KOÇAK

EBÜ ŞÜCÂ' er-RÜZRÂVERÎ

(bk. RÜZRÂVERÎ).

EBÜ TAĞLİB

(bk. GAZANFER).

EBÜ TÂHİR-i HÂTUNÎ

(أبو طاهر خاتوني)

Büyük Selçuklular döneminde yaşayan İran asıllı şair ve devlet adamı.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Melikşah'ın oğlu Gıyâseddin Muhammed Tapar'ın (1105-1117) hizmetine girdi. Sultanın hanımı Gevher Hatun'un muhasebecisi (mütevîf) olduğu için kendisine Hâtûnî nisbesi verildi. Kemâleddin ve Muvaqqaddevle lakaplarıyla da anılan Ebû Tâhir'in, İran'ın Sâve şehrinde bir kütüphanesi bulunduğundan hareketle (Kazvînî, s. 259) Sâveli olduğu da ileri sürülmüştür.

Sultan Gıyâseddin Muhammed, veziri ve diğer memurları arasında bir değişiklik yaptığında Ebû Tâhir yeni gelen meslektaşlarıyla geçinemeyip onları hicvettiğinden Cürcân'a sürüldü (504/1110). Burada da hicvetlerini devam ettirdiği için geri çağırıldı. Hicvettiği kişilerden biri olan mütevîfî Muhtassû'l-Mülk, devletin parasını usulsüz harcadığını ve zimmetine para geçirdiğini ileri sürerek onu hapsedip mallarına el koyduysa da bir süre sonra serbest bırakıldı. Ebû Tâhir-i Hâtûnî'nin vefat tarihi belli değildir. Ancak çeşitli kaynaklardaki kayıtlardan 529-532 (1134-1137) yılları arasında öldüğü anlaşılmaktadır.

Eserleri. Ebû Tâhir-i Hâtûnî'nin divanı günümüze kadar gelmemiştir. Bugün

mevcut şiirleri Esedî-i Tûsî'nin *Luğat-i Fûrs*'ünde, Şems-i Kays'ın *el-Mu'cem fi me'âyiri eş'ârî'l-'Acem*'inde, Hamdullah Müstevfî'nin *Nüzhetü'l-kulûb*'unda ve Rîzâ Kulî Han'ın *Mecma'u'l-fuşahâ*' adlı eserinde nakledilen beyit ve şiir parçalarından ibarettir. Devletşah ona bir *Târîh-i Âl-i Selçûk* atfederse de şimdiye kadar böyle bir esere rastlanmamıştır. Nizâmî-i Arûzî'nin *Çehâr Maqâle* adlı eserinin ikinci bölümüne benzeyen, yani hem şairleri hem de onlarla ilgili fıkraları nakleden *Menâkıbü's-su'arâ* ile Melikşah'ın av partilerini anlatan *Şikârname* adlı eserleri de günümüze ulaşmamıştır. Bugün elde bulunan *Tenzîrû'l-vezîrî'z-zîrî'l-hînzîr* adlı tek eseri, Vezir Nasîrû'l-Mülk'ü yeren şiirlerini içine alan Arapça küçük bir risâledir. Eserin on bir sayfası Tahran Meclis Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 633).

BİBLİYOGRAFYA :

Esedî-i Tûsî, *Luğat-ı Fûrs*, Tahran 1336 hş., s. 47-48; Râvendî, *Râhatü's-sudûr*, s. 131; Avfî, *Lübâb* (nşr. Saîd Nefîsî), Tahran 1335, s. VI-VII, XIV-XV, 583, 585, 619, 626; Şems-i Kays, *el-Mu'cem fi me'âyiri eş'ârî'l-'Acem* (nşr. Müderris Rezavî), Tahran 1335 hş., s. 91-92, 215; Kazvînî, *Âşârü'l-bilâd*, Leiden 1849, s. 259; Devletşah, *Tezkire*, s. 29, 58, 64, 76; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 731; Bedüzzaman Firûzanfer, *Sûhan ü Şûhanverân*, Tahran 1308/1929, II, 163-165; *Ferheng-i Fârsî*, V, 472; Nefîsî, *Târîh-i Nâzm u Neşr*, I, 87-88; Dihhudâ, *Luğatnâme*, II, 556-557; Dj. Khaleghi-Motlagh, "Abû Tâher Kâtûnî", *Elr.*, I, 387.

MÜRSEL ÖZTÜRK

EBÜ TÂHİR es-SİLEFÎ

(bk. SİLEFÎ).

EBÜ TALHA el-ENSÂRÎ

(أبو طلحة الأنصاري)

Ebû Talha Zeyd b. Sehl
b. el-Esved el-Ensârî
(ö. 34/654-55)

Sahâbî.

Câhiliye devrinde Medine'de doğdu. Hazrec kabilesinin Neccâroğulları soyundan geldiği için Hazrecî ve Neccârî nisbeleriyle anılır. Enes b. Mâlik'in üvey babasıdır. Müslüman olmasına Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym sebep oldu. Kocası Mâlik'in hicretten önce ölümü üzerine Ebû Talha ona evlenme teklif etti. Ümmü Süleym, müslüman olmamasının bu evliliğe engel teşkil ettiğini, İslâmiyet'i kabul ettiği takdirde mehir almaksızın kendisiyle evlenebileceğini söy-

ledi. Bunun üzerine Ebû Talha müslüman oldu ve Ümmü Süleym ile evlendi. Bu evlilikten Abdullah ile Ebû Umeyr adlı çocukları dünyaya geldi. Ebû Talha nübüvvetin 12. yılında (621) yapılan Birinci Akabe Biatı'nda kabilesini temsil etti. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince onunla muhacirlerden Ebû Ubeyde b. Cerrâh arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurdu.

Ebû Talha Bedir Gazvesi'ne katıldı. Uhud Gazvesi'nde deriden kalkanı ile vücudunu Hz. Peygamber'e siper etti ve düşman kuvvetlerinin üzerine ok yağdırdı. Onun okçuluğunu takdir eden Resûl-i Ekrem, oradan terkeşi dolu geçen mücahidlere oklarını Ebû Talha'nın önüne boşaltmalarını emretmişti. Hz. Peygamber, onun attığı okların isabet ettiği hedefi görmek için her ayağa kalktığında Ebû Talha, "Yâ Resûlallah, ne olur kendini gösterme! Bir uğursuz düşman okunun sana isabet etmesinden korkarım. İşte göğsüm senin göğsüne siperdir" diye yalvarıyordu (Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 18).

Daha sonra yapılan gazvelerin hepsinde bulunan Ebû Talha Huneyn Gazvesi'nde yirmi müşrik öldürdü. Medine'de aynı zamanda kabir kazma işiyle tanındığından Hz. Peygamber'in kabrini de o kazdı. Hz. Ömer kendinden sonraki halifeyi seçmekle görevlendirdiği şurâ mensuplarının, işlerini bitirinceye kadar kimse tarafından rahatsız edilmemesi görevini ona verdi. Hz. Peygamber'in vefatından sonraki tarihlerde Dimaşk'a gidip orada yaşadığı ileri sürülmektedir.

Ebû Talha çoğunluğun kanaatine göre 34 (654-55) yılında vefat etti. 32 (652) yılında, hatta Hz. Peygamber'den sonra kırk yıl daha yaşayıp 51'de (671) öldüğünü kabul edenler de vardır. Enes b. Mâlik'ten gelen rivayete göre Tevbe süresini okurken 41. âyete gelince, "Rabbimiz bizi ihtiyar da olsak genç de olsak savaşa gitmeye çağırıyor" diyerek o günlerde Rumlar'a karşı yapılan bir deniz seferine katılmışsa da karaya çıkmadan gemide vefat etmiş, etrafta kara görülmediği için yedi gün süreyle defnedilmemiş, ancak cesedinde herhangi bir bozulma meydana gelmemiştir. Diğer taraftan onun Medine'de vefat ettiği ve cenaze namazını Hz. Osman'ın kıldırıldığı söylendiği gibi Dimaşk'ta öldüğü de ileri sürülmüştür.

Ebû Talha ashap arasında cesareti, yiğitliği ve bilhassa gür sesiyle tanınır-